

K právnímu postavení sportovních oddílů a profesionálních sportovců

Vladan Vala

I. Úvodem

Právní vztahy mezi sportovci a sportovními oddíly se v minulosti netěšily velké pozornosti právní literatury¹ a toto je i vcelku pochopitelné. Sportovci byli totiž „zaměstnanci“ nějakého podniku (většinou toho, jehož název oddíl nesl), přestože ve skutečnosti pobírali příjem za to, že hráli např. kopanou či jiné sporty. Tento stav byl neměnný a sportovci byli zvesela považováni za amatéry.

V současné době jsou sportovci odměňováni již za to co skutečně vykonávají, množství vztahů vznikajících mezi sportovci a oddíly není právě zanedbatelné a částky vyskytující se v těchto vztazích jsou nemalé. Přesto se ani v současnosti tato problematika netěší žádnému velkému zájmu právní literatury. (Ani zahraniční prameny nejsou u nás příliš dostupné) Tato skutečnost byla vlastně prvním podnětem k napsání tohoto článku. Druhým bylo seznámení se s několika tzv. profesionálními smlouvami. Jejich právní úroveň nebyla příliš vysoká a sportovci v nich byli označováni jako osoby samostatně výdělečně činné, přestože šlo spíše, vzhledem k obsahu smluv, o zaměstnance.

II. Právní postavení sportovních oddílů

V našem právním řádu v současnosti neexistuje žádná zvláštní úprava, jež by postavení sportovních oddílů upravovala. V praxi je situace taková, že některé oddíly jsou společnostmi s ručením omezeným či akciovými společnostmi, drtivá většina oddílů je pak občanskými sdruženími podle zákona č. 83/1990 Sb ve znění

¹Z nemnohých děl lze uvést např. Prusák J., Šport a právo, Šport, slovenské tělovýchovné vydavateľstvo, Bratislava, 1985, Hora J., Poznámky k pojmu a vývoji fair play ve sportu, In: Sborník k 25. výročí založení FTVS University Karlovy, Praha, 1981, s. 217 a násl., Hora J.– Jedruch S., Sport a právo, Acta Universitas Carolinae, Gymnica 1980, č. 2, s. 83 a násl. či články J. Hory a S. Jedrucha v časopise Sport Wyczynowy

pozdějších předpisů. Jak je známo, tento zákon se nevztahuje na sdružování občanů k výdělečné činnosti (§ 1 odst. 3 písm b) zákona č. 83/1990 Sb.) a v této souvislosti vyvstává první, a v případě oddílů i nejpodstatnější, otázka. Je sport, jehož provozování lze označit za hlavní předmět činnosti sportovního oddílu, výdělečnou činností či ne? Pokud je odpověď na tuto otázku kladná, nemohly by být sportovní oddíly občanskými sdruženími a bylo by nezbytné je považovat za podnikatele.

Před samotným řešením tohoto problému bude vhodné nastínit strukturu příjmů sportovního oddílu.

Prvním, nejčastějším a nejvýznamnějším, příjmem sportovních oddílů jsou v současnosti sponzorské dary. Další významné příjmy plynou ze vstupného, z prodeje televizních práv a „prodeje“ hráčů.² Výše všech uvedených příjmů závisí na dvou skutečnostech, jimiž je atraktivita sportu a soutěž, již se oddíl účastní. Příjmy z prodeje televizních práv např. inkasují jen ti šťastlivci, jenž hrají ty nejvyšší soutěže těch nejatraktivnějších sportů (typicky hokej, fotbal). Mezi další příjmy pak patří příspěvky hráčů, jež jsou vzhledem k nákladům značně zanedbatelné, a příjmy z podnikatelských aktivit oddílu (ty také většinou nedosahují žádné závažné výše a slouží k zmenšení nákladů, jež oddílům vzniknou při provozování jejich hlavní činnosti, již je sport).

Jak tedy z výše uvedeného vyplývá, mezi oddíly existuje značná diferencovanost. Pokud se týká oddílů hrajících nižší soutěže a oddílů různých netradičních sportů (bez ohledu na výši soutěže), pak u těchto jsou nejvýznamnějším zdrojem příjmů sponzorské dary. Dalším zdrojem jsou příjmy z prodeje hráčů a příjmy ze vstupného (ne u všech). Jejich výši však lze označit, vzhledem k nákladům oddílu, za zanedbatelnou. Celkový souhrn těchto příjmů ve většině případů tak akorát postačuje na pokrytí nákladů. Vzhledem k tomuto pak stěží, podle mého názoru, u takovýchto oddílů hledat úmysl dosáhnout **finanční zisk**.³

Argumentem proti tomuto názoru by mohlo být, že oddíl vybírá vstupné na svá utkání a „prodává“ hráče, kteréžto příjmy vlastně plynou bezprostředně z jeho činnosti. Odmysleme si však sponzorské dary jako zdroj příjmů sportovního oddílu a představme si, že oddíl má příjmy pouze ze své sportovní činnosti. Výše těchto

² Jedná se vlastně o to, že oddíl A má uzavřenu smlouvu se sportovcem. Oddíl B má zájem využívat služeb tohoto sportovce a tak se dohodne s oddílem A, kterýžto mu za „mírnou“ úplatu postoupí právo využívat sportovcových služeb.

³ Cílem zde může být např. postoupit do vyšší soutěže nebo naopak sestoupit do nižší soutěže nebo to může být snaha o určitou realizaci, snaha o odreakování či udržování tradice. V případě fotbalových oddílů je zde jakési nepsané pravidlo, že každá obec, jejíž počet obyvatel umožňuje sestavit fotbalovou jedenáctku, má svůj fotbalový oddíl. V drtivé většině těchto případů však není úmyslem oddílu dosahovat **finanční zisk**.

příjmů pak v současnosti (ani při sebevětší snaze) zdaleka nemůže dosáhnout nákladů oddílu a o nějaké **možnosti** dosáhnout zisk tedy nelze vůbec mluvit.

Jiná je však situace u oddílů účastnících se nejvyšších soutěží některých divácky atraktivních sportů, kdy by bylo možné (alespoň u některých), domnívám se, mezi jejich cíle zařadit i dosažení zisku. To by platilo obzvláště např. pro prvotřígový fotbalový oddíl, který si vybojuje účast v tzv. Lize mistrů.⁴ Ne nezajímavou se v těchto souvislostech také jeví skutečnost, že některé oddíly jsou prodávány za desetimilionové (někdy i za stamilionové částky) a záměr italského fotbalového klubu AC MILÁN transformovat se na akciovou společnost a své akcie uvést na burze v New Yorku.

Jak z výše uvedeného tedy vyplývá, nelze jednoznačně říci, že činnost sportovních oddílů je vždy vykonávána za účelem zisku. Činnost **některých** pak obsahuje všechny znaky podnikání, činnost jiných, a těch je většina, však nikoli. Jak tedy ven z této situace, kdy činnost např. prvotřígového fotbalového oddílu by bylo možno považovat za podnikání, činnost oddílu hrajícího nejvyšší soutěž pak jen stěží? Vždyť tyto oddíly mají naprosto totožný předmět činnosti. Argumentovat tím, že i onen oddíl z nejvyšší soutěže má hypotetickou možnost postoupit do první ligy? (Domnívám se, že takovýto argument by byl vcelku logický.) Další možností by mohlo být stanovení nějaké hranice, která by rozdělila oddíly na podnikající a nepodnikající. Co by však tvořilo onu „hraniční čáru“? Podle mého soudu je její nalezení stěží proveditelné.

Pokud se tedy týká právního postavení sportovních oddílů, je zde mnoho otázek na něž nelze dát jednoznačné odpovědi. Z tohoto důvodu bych se klonil k názoru, že nejvhodnějším řešením by bylo nepovažovat činnost sportovních oddílů za podnikání, ale za sport.⁵ U oddílů jež z této činnosti mohou případně profitovat, se pak situace v současné době řeší do jisté míry sama. Tyto oddíly se transformují na akciové společnosti či společnosti s ručením omezeným a tudíž jsou podnikateli vzhledem ke své právní formě, bez ohledu na to, zda jejich předmětem činnosti je podnikání či jiná činnost.⁶

⁴ Příjmy z účasti v této soutěži mohou dosáhnout až desítek milionů německých marek a několika násobně tak převýšit roční rozpočet oddílu.

⁵ K tomu Prusák J., Šport a právo, s. 122, kde je citován názor Holemse (který byl jednou dobu i předsedou NS USA), jenž prohlásil, že baseball je sport a není výměnou či obchodem v běžném významu tohoto slova, a to i v případě, kdyby se pěstoval za finanční odměnu.

⁶ srov. Eliáš K., Glosa k otázce podnikatele z hlediska právní formy, Právo a podnikání, 1993, č. 11, s. 12 a násl., Eliáš K., Ještě dvě poznámky k podnikateli podle právní formy, Právo a podnikání, 1994, č. 4, s. 20 a násl., opačně Faldyna F., K problematice pojmu podnikatel a podnikání, Právo a podnikání, 1993, č. 9, s. 2 a násl. a Faldyna F., Glosa ke glose k otázce podnikatele podle právní formy, Právo a podnikání 1994, č. 1, s. 11 a násl.

III. Právní postavení profesionálních sportovců

Zde je třeba se nejprve zastavit u otázky, koho lze označit za profesionálního sportovce.

Ve Slovníku spisovného jazyka českého pod pojmem profesionál nalezneme: „Kdo něco koná pro výdělek jako zaměstnání, a to často činnost, která jinak výdělečná není.“⁷ Akademický slovník cizích slov pak obsahuje následující definici: „1. Kdo něco koná jako povolání a je v tom odborník. 2. Kdo něco koná kvalitně, dobře.“⁸

Osobně se domnívám, že pod pojmem profesionální sportovec je třeba rozumět osobu, jež svou sportovní činnost vykonává soustavně, za účelem dosažení výdělku, přičemž tuto činnost vykonává jako své povolání.⁹ (Činností profesionálních sportovců je třeba rozumět tu kterou konkrétní sportovní činnost. Tedy např. hraní kopané, hokeje, golfu, tenisu, hod diskem atd.) V případě profesionálních sportovců pak teoreticky připadají v úvahu, stejně jako u jiných povolání, dvě možnosti jejich právního postavení. První je samostatný výkon povolání (sportovce bychom mohli v takovémto případě zařadit mezi tzv. osoby samostatně výdělečně činné), druhým pak výkon povolání v závislém poměru (sportovec by zde byl nejčastěji zaměstnancem).

1) Profesionální sportovec jako osoba samostatně výdělečně činná

Obecnou definici osob samostatně výdělečně činných v našem právním řádu nenalezneme. Za takovouto by bylo snad možno považovat definici obsaženou v ust. § 7 odst. 1 a 2 zákona č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (ZDPř). Vylučovací metodou pak lze dospět k závěru, že sportovec by mohl být buď osobou provozující živnost nebo osobou vykonávající nezávislé povolání.

⁷Slovník spisovného jazyka českého, II. díl, Academia, nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 1971, s. 905

⁸Akademický slovník cizích slov, II. díl, Academia, nakladatelství AV ČR, Praha, 1995, s. 621

⁹V souboru předpisů Českomoravského fotbalového svazu pro ročník 1994–95 pak lze nalézt: „Na základě profesionální smlouvy hráč vykonává sportovní činnost jako své hlavní zaměstnání.“ (str. 81). „Na základě neamatérské smlouvy zpravidla nevykonává hráč sportovní činnost jako své hlavní zaměstnání.“ (str. 82) Tyto definice však nelze označit za příliš šťastné.

a) profesionální sportovec jako osoba provozující živnost

V úvahách na toto téma je nutno vycházet z ust. §§ 2 až 4 zákona č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů (ŽivZ), kde v § 2 se nalézá pozitivní definice živnosti, §§ 3 a 4 pak obsahují výčet činností jež živnostmi nejsou.

Ve výčtu činností obsažených v §§ 3 a 4 ŽivZ není žádná, která se jakkoli dotýká profesionálních sportovců, a tudíž lze konstatovat, že živnostenský zákon jejich činnost z živností výslovně nevyjímá. Bude tedy třeba obrátit pozornost k § 2 ŽivZ. V něm je živnost definována jako soustavná činnost, provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku.

Vzhledem k výše uvedené „definici“ profesionálních sportovců je možno konstatovat, že soustavnost a úmysl dosáhnout zisk, jsou naplněny. Jisté problémy však činí odpověď na otázku, zda je tato činnost vykonávána samostatně, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost. Při řešení této otázky je pak třeba rozlišovat mezi sportovci provozujícími kolektivní sporty a mezi sportovci provozujícími individuální sporty.

aa) sportovci provozující individuální sporty

Tyto sportovce bude vhodné rozdělit na dva typy.

První typ není členem žádného sportovního oddílu, nebo je členem sportovního oddílu, avšak svou soukromou sportovní činností si „vydělává“ dostatek peněz a oddíl mu žádné částky nevyplácí. U těchto sportovců není třeba, domnívám se, pochybovat o tom, že svou činnost vykonávají samostatně, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost.

Druhý typ je odměňován pořadatelem sportovních turnajů (či závodů) i sportovním oddílem pro nějž je na základě smlouvy činný. Otázkou je za jakých podmínek (nebo zda vůbec) může v tomto právním vztahu sportovec vystupovat jako živnostník.

Co se týče odpovědnosti sportovce za výkon jeho činnosti, bude nutno přihlídnout k značné specifčnosti sportu. Je třeba si uvědomit, že sportovec se zavazuje vykonat pro oddíl nějakou činnost. Ovšem i když by tuto činnost nevykonal např. vlastním zaviněním nebo ji vykonal způsobem horším než je u něj obvyklé, bylo by velmi obtížné prokazovat příčinnou souvislost mezi neúspěchem oddílu a jednáním sportovce (a požadovat tedy na něm např. ušlý zisk). Není možné však ani říci, že za činnost sportovce nese odpovědnost oddíl. Vůči komu by totiž takový oddíl nesl odpovědnost? Vůči divákovi jenž si zaplatil, aby mohl sledovat „své“ mužstvo a ono prohrálo? Nebo vůči sponzoru, který očekával, že se oddíl umístí

co nejlépe a on skončil někde ve spodních příčkách tabulky? Asi stěží. Přesto však ve sportu existuje jakýsi zvláštní druh odpovědnosti. Tato odpovědnost se realizuje prostřednictvím rozhodnutí orgánů jednotlivých sportovních svazů a má značně specifické rysy.

U dalšího z výše uvedených znaků, jímž je samostatnost sportovce při výkonu činnosti (nemůže se tedy jednat o vztah závislý), bude rozhodná koncepce smlouvy. Z této by mělo vyplývat, že si sportovec o některých náležitostech, jež by bylo možno označit za podstatné, rozhoduje (či alespoň spolurozhoduje) sám. Za takovéto náležitosti bych považoval zejména přípravu sportovce (tedy jak často bude trénovat, co bude trénovat) a volbu taktiky při závodě či soutěži (tedy jakým způsobem vykoná činnost k níž se zavázal).

Největší potíže nastávají při řešení otázky, zda je činnost sportovce vykonávána vlastním jménem. Oddíl totiž na jednu stranu „profituje“ z činnosti sportovce (za umístění či vítězství sportovce jsou body připisovány oddílu). Na druhou stranu ovšem výsledky, kterých sportovec dosáhne, se do jisté míry přičítají též jemu. (Dosáhne-li světového rekordu, je tento připsán jemu. Porazí-li hráče, kteří jsou na žebříčku před ním (např. stolní tenis), pak se „body“ za takováto vítězství promítnou do jeho postavení na žebříčku. Na základě tohoto postavení je pak zván či přijímán na turnaje.) Aby tomu nebylo dosti, jsou sporty, kde sportovec je činný pro oddíl, výsledky se však přičítají především jemu (např. cyklistika, motoristické sporty).

Jak z výše uvedeného vyplývá, jedná se o jakýsi hybridní vztah a nelze jednoznačně říci, že sportovec vykonává svou činnost jménem oddílu, nelze však ani jednoznačně říci, že ji vykonává vlastním jménem, jelikož „oddílová“ činnost sportovce je nedílně spjata s jeho „soukromou“ činností. Není možné argumentovat tím, že v právním vztahu mezi sportovcem a oddílem vystupuje sportovec vlastním jménem, neboť to zaměstnanec v pracovněprávním vztahu též. Nepomůže pak ani zdánlivě nadějný argument, opírající se o skutečnost, že advokát či obchodní zástupce svou činnost nevykonávají vlastní jménem, přesto jsou považováni za podnikatele. Jedná se zde o činnost ryze zástupčí,¹⁰ za níž však činnost sportovce, dle mého názoru, považovat nelze.

Vzhledem k shora uvedeným skutečnostem, bych se přiklonil k závěru, že v právním vztahu mezi oddílem a sportovcem provozujícím individuální sport, nelze nahlížet na sportovce jako na osobu provozující živnost, jelikož v tomto případě nejsou zcela naplněny všechny znaky živnosti.

¹⁰srov. Pelikánová I. a kol., Obchodní právo I. díl, Codex, Praha, 1994, str. 29 a násl.

bb) sportovci provozující kolektivní sporty

K odpovědnosti těchto sportovců za výkon jejich činnosti je možno říci v podstatě totéž, co již bylo řečeno u předchozích.

Pokud se týče samostatnosti při výkonu jejich činnosti, je zde situace poněkud komplikovanější. U kolektivních sportů není běžné, aby si sportovci rozhodovali, kdy se bude trénovat či co se bude trénovat. Vzhledem k charakteru těchto sportů je totiž nutné, aby sportovci trénovali společně a jelikož co člověk to jiný názor, je nezbytné jejich přípravu zajistit jedním člověkem, jímž je trenér. Sportovci pak při tréninku (a vlastně do jisté míry i při utkání) plní jeho pokyny. Jestliže by tento trenér byl zaměstnancem oddílu, stěží lze mluvit v případě sportovce o samostatnosti při výkonu činnosti a na vztah mezi ním a oddílem by bylo nutno pohlížet jako na vztah pracovněprávní.

Jiná situace by však podle mého názoru nastala, pokud by trenér ve vztahu k oddílu vystupoval jako osoba provozující živnost. V takovém případě by bylo možno konstruovat jakýsi trojstranný právní vztah a při dostatečně vhodné formulaci smluv lze mluvit o tom, že sportovec vykonává svou činnost samostatně.

V případě výkonu činnosti vlastním jménem je situace obdobná jako u předchozích. Z výkonů sportovce zde těží především oddíl, sportovec pak ve vztahu k nominaci do reprezentačního družstva, event. ve vztahu k různým žebříčkům (nejlepší sportovec, nejlepší střelec, brankář atd.).

S přihlédnutím ke všem výše uvedeným skutečnostem by bylo správné dojít ke stejnému závěru jako u sportovců provozujících individuální sporty a nepovažovat jejich činnost za živnost.¹¹

b) profesionální sportovec jako osoba vykonávající nezávislé povolání

Vymezení osob vykonávajících nezávislé povolání nalezneme např. v ust. § 7 odst. 2 písm. b) ZDPř. Z tohoto ustanovení však není zcela jasné, kdo je osobou vykonávající nezávislé povolání.

Z úpravy obsažené v § 7 odst. 1 a 2 ZDPř lze dovodit, že osobou vykonávající nezávislé povolání není osoba provozující živnost, osoba podnikající podle zvláštních předpisů, osoba mající příjmy ze zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství a ani osoba jejíž příjmy jsou spojeny s autorskými právy. Takováto osoba by měla být při výkonu svého povolání také samostatnou.¹²

¹¹Taková je ostatně i praxe živnostenských úřadů. Pokud se týká sportovců provozujících individuální sporty, ani těmto nebyly zpočátku vydávány živnostenské listy, v současnosti by měla být situace již opačná.

¹²Lze dovodit z toho, že se jedná o osobu samostatně výdělečně činnou a že její příjmy

Co však není zřejmé je to, jestli tyto osoby musí vykonávat svou činnost vlastním jménem a na vlastní odpovědnost. Pokud by tomu tak bylo, pak by zřejmě, vzhledem k shora uvedeným názorům, nemohli být někteří sportovci vůbec řazeni mezi osoby samostatně výdělečně činné. Pokud ne, bylo by možno, vzhledem k předchozím závěrům, považovat sportovce za osoby vykonávající nezávislé povolání. V literatuře¹³ jsou profesionální sportovci (zvláště ti, kteří provozují kolektivní sporty) řazeni právě mezi tyto osoby.¹⁴

2) profesionální sportovec jako zaměstnanec

V právního hlediska nic nebrání tomu, aby sportovci ve smluvních vztazích s oddíly vystupovali jako zaměstnanci. (A ve většině států je tomu tak.)

Jiná je ovšem situace z pohledu českého sportovního oddílu. Zákoník práce se totiž naprosto nehodí pro úpravu vztahů sportovce a oddílu. Z nejzávažnějších problémů, které by vyvstaly lze uvést: Sportovec by si mohl dát výpověď, kdy by chtěl a během jednoho roku by tak mohl vystřídat několik oddílů. Po uplynutí výpovědní lhůty by oddíl mohl stěžít požadovat na oddílu s nímž sportovec uzavřel novou smlouvu odstoupné. Sportovci by se nemohli vzdávat svých práv do budoucna.

Přes tyto fakty je paradoxní, že většina smluv s nimiž jsem se seznámil, je, jak bylo již na úvod řečeno, smlouvami pracovněprávními (přestože se smluvní strany snaží tomuto vyhnout) a některé by se daly nazvat spíše smlouvami o nevolnictví.

Z hlediska zaměstnávání sportovců se jeví zajímavým problém, jenž vyvstává v souvislosti s právní úpravou obsaženou v zákoně č. 1/1991 Sb. o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, jenž v ust. § 1 odst. 4 ukládá právníkům a fyzickým osobám povinnost zajišťovat svými zaměstnanci plnění **běžných úkolů** vyplývajících z předmětu jejich činnosti, kteréžto zaměstnanci k tomuto účelu zaměstnávají. Běžnými úkoly se pro tyto účely pak rozumí zejména úkoly přímo související se zajištěním výroby nebo poskytováním služeb a obdobnou činností při **podnikání** podle zvláštních předpisů.

nejsou zařazeny do příjmů ze závislé činnosti.

¹³srov. Bakeš M., Marková H., Zákon o daních z příjmů, C.H.Beck, Praha, 1995, s. 155

¹⁴Trochu komplikací do této problematiky vnesl zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění (ZDúPoj), jenž oproti dosavadní právní úpravě používá jinou dikci při vymezení osob samostatně výdělečně činných. Osoby vykonávající tzv. nezávislá povolání by pak zřejmě měly patřit mezi osoby uvedené v ust. § 9 odst. 3 písm. f) ZDúPoj. S přihlédnutím k dikci tohoto ustanovení a s přihlédnutím ke shora uvedeným názorům je však nutno dovodit, že sportovce mezi tyto osoby zařadit nelze a tudíž je **pro účely** zákona o důchodovém pojištění není možné řadit mezi osoby samostatně výdělečně činné. (Pokud ano, pak pouze jako osoby provozující živnost.)

Z dikce tohoto ustanovení tedy vyplývá, že tato povinnost by se měla realizovat především u podnikajících osob. S přihlédnutím k závěru nepovažovat sport za podnikání a s přihlédnutím k záporným dopadům jež by použití tohoto ustanovení přinesla sportu, bych se přiklonil k závěru, neaplikovat v současnosti ustanovení zákona o zaměstnanosti na vztahy mezi sportovci a oddíly.